

УДК 657:336

Кравченко М.В.*кандидат економічних наук,
старший викладач, кафедри обліку, аудиту та УФЕБ
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету***Климова Ю.В.***студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИТРАТ ТА ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ

THE METHODOLOGICAL ASPECTS OF ACCOUNTING AND COST CONTROL AND PRODUCT RELEASE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто організаційно-методичні основи ведення обліку витрат на виробництво продукції, калькулювання собівартості продукції. Групування витрат за економічними елементами здійснюється в усіх галузях народного господарства. Це дає можливість встановити потребу в оборотних та необоротних активах, показує, скільки яких активів витрачено, незалежно від того, де вони вироблені, на які цілі використані, а також характеризує структуру витрат для перевірки стану обліку витрат.

Ключові слова: підприємство, облік витрат, контроль, продукція, елементи, фактори.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены организационно-методические основы ведения учета затрат на производство продукции, калькуляция себестоимости продукции. Группировка затрат по экономическим элементам осуществляется во всех отраслях народного хозяйства. Это дает возможность установить потребность в оборотных и необоротных активах, показывает, сколько каких активов израсходовано, независимо от того, где они произведены, на какие цели использованы, а также характеризует структуру расходов для проверки состояния учета затрат.

Ключевые слова: предприятие, учет расходов, контроль, продукция, элементы, факторы.

ANNOTATION

The article considers the organizational-methodical bases of management of cost accounting for production, calculation of production costs. Grouping costs by economic elements is carried out in all sectors of the economy. This gives the opportunity to determine the current and non-current assets, shows how many and which assets spent, regardless of where they are produced, for what purpose used, and describes the structure of costs, inspection of cost accounting.

Key words: enterprise, cost accounting, control, products, elements, factors.

Постановка проблеми. Витрати виробництва є важливою не тільки економічною, але й обліково-аналітичною категорією, яка істотно впливає на обсяги та динаміку прибутку. Тому здійснення дієвого контролю витрат виробництва з метою постійного зниження їх величини стає однією із важливих задач системи управління виробництвом на підприємстві, зокрема у фермерських господарствах. Створення системи господарювання зумовлює необхідність розвитку однієї з основних ділянок обліково-аналітичного процесу – обліку витрат виробництва і контролю за цими вкрай важливими процесами.

Пошук шляхів зниження витрат виробництва в сучасних умовах слід розглядати як фактор підвищення прибутковості й ефективності роботи підприємств, забезпечення їх стабільності в ринковому середовищі, розширення можливостей внутрівиробничої реструктуризації відповідно до змін кон'юнктури ринків збуту продукції. Величина витрат у багатьох випадках визначається як головний критерій у виборі варіантів розвитку підприємств. Загроза зменшення прибутку і банкрутства підприємств в умовах конкурентної боротьби вимагає переглянути принципи управління собівартістю з метою скорочення часу виробничого процесу, покращення якості продукції і зниження невиробничих витрат.

Облік і контроль витрат на виробництво продукції є однією з найважливіших ділянок бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємства. Сказане вище обумовлює актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань обліку і контролю витрат на виробництво продукції присвячені роботи багатьох вчених. Ця тема досліджувалася багатьма провідними науковцями з бухгалтерського обліку та контролю, зокрема Ф.Ф. Бутинцем, Н.С. Андрущенко, А.К. Бутком, І.М. Багатою, В.Г. Козаком, А.А. Костяковою, Н.М. Малюгою, Л.К. Суком, Г.В. Власюком, О.Н. Волковою, М.Ф. Огійчуком, В.В. Бабічем, Н.М. Светловою, Т.Г. Мареничем, О.В. Чернецькою, В.М. Яценком, В.В. Зотовим. Численні дослідження цього питання свідчать про актуальність проблеми в даний час.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте низка питань досі залишається недостатньо вивченою, що зумовлює актуальність дослідження. Отже, питання обліку та контролю витрат на виробництво продукції є досить актуальним зараз в Україні, воно має велике значення для становлення і нормального функціонування економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в обґрун-

туванні теоретичних, методичних та організаційних засад щодо організації обліку, контролю витрат та виходу продукції на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній економічній літературі поняття методу обліку витрат частіше за все розглядається в нерозривному взаємозв'язку зі способами обчислення.

Організація виробничого обліку передбачає певне об'єднання витрат підприємства. Загалом виробничі витрати необхідно, по-перше, акумулювати за місцями їх виникнення, по-друге, відносити на конкретну продукцію. Це досягається на рівні аналітичного обліку. При цьому приводяться різні визначення об'єкта обліку витрат:

- вид діяльності, продукт, виробничий підрозділ, задачі, поставлені бухгалтером, до яких відносять витрати підприємства;
- ознака, відповідно до якої здійснюється групування виробничих витрат для мети управління;
- початкова одиниця, в розрізі якої ведеться аналітичний облік витрат виробництва;
- предмет або сегмент діяльності, що вимагає окремого вимірювання пов'язаних з ним витрат [1, с. 315].

Таким чином, під методом обліку витрат на виробництво слід розуміти сукупність засобів побудови аналітичних позицій (аналітичних рахунків) з формування витрат з метою обґрунтованої калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) і управління ними. Під час калькулювання собівартості продукції важливу роль відіграє класифікація витрат за елементами і статтями калькуляції.

Групування витрат за економічними елементами здійснюється в усіх галузях народного господарства. Це дає можливість встановити потребу в оборотних та необоротних активах, показує, скільки яких активів витрачено, незалежно від того, де вони вироблені, на які цілі використані, а також характеризує структуру витрат [3, с. 27-31].

Біологічний актив або сільськогосподарська продукція визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням, а їх вартість може бути достовірно визначена. Об'єктом бухгалтерського обліку є окремий вид біологічних активів або їх група, тобто свині.

Придбаний (одержаний) біологічний актив зараховується на баланс підприємства за первісною вартістю, яка визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» або Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [1, с. 315].

Визначення справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції ґрунтується на цінах активного ринку.

За наявності кількох активних ринків біологічних активів і сільськогосподарської продукції їх оцінка ґрунтується на даних того ринку,

на якому підприємство передбачає продавати біологічні активи та/або сільськогосподарську продукцію.

Оцінка сільськогосподарської продукції за договірними цінами допускається лише за обтяжливими контрактами.

Витрати, пов'язані з біологічними перетвореннями свиней, визнаються витратами основної діяльності. Облік витрат ведеться за окремими об'єктами обліку витрат (окремі види біологічних активів або їх група) відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати».

До складу витрат, пов'язаних з біологічними перетвореннями, належать:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці та інші прямі витрати протягом звітного (календарного) року відображаються за статтями калькулювання, перелік і склад яких устанавлюється підприємством.

Нині на фоні всесвітньої економічної кризи спостерігається загальне зниження виробництва. Сільськогосподарські товаровиробники залишилися без державної підтримки і мають розраховувати тільки на себе, а тому стабільне функціонування підприємства значною мірою залежить від правильної організації обліку, що дає змогу виявити резерви для підвищення ефективності виробництва і зменшення собівартості продукції. Але все одно загальна ситуація в агропромисловому комплексі України залишається неблагополучною.

Перехід на ринкові відносини господарювання передбачав комплекс заходів, спрямованих на підвищення рентабельності всіх галузей економіки, раціональне й економне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. У зв'язку з цим стала визначальною роль вартісних важелів впливу на ефективність виробництва, обліку і контролю за формуванням собівартості продукції [3, с. 27-31].

Собівартість як комплексний показник повинна максимально синтезувати і у вартісній формі відображати технологічні й організаційно-економічні умови виробництва відповідно до інтенсивного рівня розвитку господарства. Тільки тоді показник собівартості може бути успішно використаний для поліпшення управління виробництвом, оцінки економічної ефективності основних і оборотних активів, вибору оптимальних варіантів технології виробництва і організації його управління, удосконалення міжгосподарських і міжгалузевих зв'язків. З урахуванням цих вимог актуальності набуває належна організація обліку витрат і калькуляції собівартості продукції. Як показує аналіз, помилки і неточності під час визначення собівартості продукції виступають чинниками, які негативно впливають на ухвалення управлін-

ських рішень та не відповідають меті підприємства і вимогам ринку.

Під час групування витрат під об'єктом обліку витрат слід розуміти продукцію, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

Непрямі витрати – це витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом. Такі витрати відносяться до вироцуння багатьох культур, кількох груп тварин, виконання різних робіт. Для включення до собівартості ці витрати необхідно попередньо розподілити між об'єктами обліку. Тому на практиці їх часто називають тими, що розподіляються, а згідно з П(С)БО 16 «Витрати» – загальновиробничими витратами [2, с. 264].

Прямі виробничі витрати обліковуються безпосередньо на рахунку 23 «Виробництво».

Непрямі витрати обліковуються на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати». В кінці звітного періоду рахунок 91 закривається шляхом списання розподілених між видами продукції загальновиробничих витрат в дебет рахунку 23 «Виробництво». Таким чином, підприємство обліковує вироблену продукцію за скороченою (неповною) собівартістю.

Основною метою обліку витрат на виробництво є своєчасне, повне, вірогідне відображення фактичного розміру і складу витрат, контроль за використанням всіх видів виробничих ресурсів, а також обсягу виробленої продукції (наданих робіт чи послуг) в натуральних та грошових вимірниках. З формулювання мети можна визначити основні завдання обліку виробництва:

- визначення складу та розмежування виробничих витрат за їх економічним змістом, місцем прикладення (центрами відповідальності), елементами, статтями обліку, суміжними періодами та іншими ознаками, передбаченими відповідними стандартами фінансового та управлінського обліку;

- своєчасне та повне відображення виготовленої продукції, наданих робіт чи послуг за їх кількістю та якістю в розрізі окремих об'єктів обліку, центрів відповідальності та суміжних періодів;

- встановлення фактичного рівня собівартості одиниці продукції (робіт, послуг) відповідно до затверджених положень та порівняння його з нормативним, розрахунковим (прогнозовим, кошторисним) рівнями та рівнем ринкових цін;

- формування відповідної інформації про обсяг витрат та виготовленої продукції (робіт, послуг) в передбаченій системі документів, облікових реєстрів та звітності [4, с. 464].

Щоб виконати ці завдання, обліковим працівникам необхідно чітко знати Положення (стандарти) бухгалтерського обліку та загальноприйнятту класифікацію витрат.

Отже, під час калькулювання собівартості продукції важливу роль відіграє класифікація витрат

за елементами (економічним змістом) і статтями калькуляції (характером виникнення і призначенням). Елементи витрат за економічним змістом є однорідними. Витрати, які утворюють елемент собівартості, включають витрати незалежно від специфіки виробництва продукції.

Групування витрат за економічними елементами здійснюється в усіх галузях народного господарства. Це дає можливість встановити потребу в оборотних та необоротних активах, показує, скільки яких активів втрачено, незалежно від того, де вони вироблені, на які цілі використані, а також характеризує структуру витрат.

Перелік і склад статей калькуляції виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) встановлюються підприємством самостійно і залежить як від питомої ваги їх видів або груп витрат, так і від ступеня економічної однорідності витрат, які об'єднані в статті, специфіки підгалузі, організації виробництва, різноманітності технологічних процесів, можливості прямого або об'єднаного непрямого віднесення витрат на собівартість готової продукції (робіт, послуг).

Класифікація за статтями застосовується в обліку під час формування і визначення фактичної (звітної) собівартості, а також дає можливість здійснювати контроль цільового витрачення коштів та виявити резерви зниження собівартості продукції.

Так, під час визначення фінансового результату порівнюють доходи з витратами звітного періоду. Для цього необхідно виділити витрати, які відносяться до звітного періоду. Так, витрати поділяють на вичерпані та невичерпані.

Вичерпані витрати – це спожита частка всіх витрат підприємства. Такими витратами слід вважати собівартість реалізованої продукції, включаючи амортизаційні витрати.

Невичерпані витрати – це такі витрати, що позначають розмір витрачених коштів, які принесуть користь у майбутньому. Витраченими коштами слід вважати вартість придбаних виробничих запасів, основних засобів, інших необоротних активів та факторів виробництва ще не спожитих у звітному періоді [5, с. 336].

Переважає кількість дослідників цього питання переконливо доводить те, що витрати на продукцію – це витрати, пов'язані з виробництвом або придбанням товарів для реалізації. У виробничій сфері до таких витрат належать усі витрати, пов'язані з виробничим споживанням факторів виробництва.

Витрати періоду – це витрати, що не включаються до собівартості запасів і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені (адміністративні, витрати на збут, інші операційні та надзвичайні витрати) [2].

Вичерпані витрати на продукцію відображаються у звіті про фінансові результати саме як собівартість реалізованої продукції, що визначається з урахуванням зміни залишків запасів. Дійсні витрати – це витрачання конкретних ресурсів (грошей чи інших активів). Такі

витрати знаходять своє реальне відображення в реєстрах бухгалтерського обліку за ступенем їх здійснення.

Облік і контроль постійних витрат здійснюється шляхом порівняння та доведення бюджетної суми витрат до фактичної по кожному центру відповідальності. Доцільно при цьому зіставляти дані щодо певного виду витрат загалом по підрозділу, а не суми, віднесеної на певні види продукції, тобто економію (перевитрати) постійних витрат підрозділу (бригади) слід обчислювати на підставі бюджету та фактичних даних, по витратах на утримання техніки, яку обслуговує бригада, – на підставі бюджету бригади та аналітичних даних рахунку 91 або окремого аналітичного рахунку, що відкривається у складі рахунку 23.

Тобто така побудова обліку витрат дає можливість:

1) здійснювати оперативний контроль за витратами протягом технологічного процесу та виявляти непередбачені відхилення, а також приймати дієві оперативні рішення;

2) в кінці року на основі поточних даних оперативного контролю здійснювати коригування бюджетних даних до фактичних для підведення підсумків роботи працівників виробничих підрозділів щодо виконання госпрозрахункових завдань;

3) на підставі фактичних даних обліку та контролю витрат здійснювати процес калькулювання і складання звітності підрозділу та підприємства загалом.

Висновки. Отже, для перевірки стану обліку витрат з метою контролю за недопущенням перевитрат на виробництво продукції необхідно розробити алгоритм контролю за розглянутими вище етапами для прийняття оптимальних управлінських рішень, що визначає напрям подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верига Ю.А. Облікова політика підприємства: [навч. посіб.] / Ю.А. Верига. – К.: ЦУЛ, 2015. – 315 с.
2. Верига Ю.А. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва: [навч. посіб.] / Ю.А. Верига. – К.: ЦУЛ, 2014. – 264 с.
3. Кузьмінський Ю.В. Оцінка ефективності впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік / Ю.В. Кузьмінський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 7. – С. 27-31.
4. Плаксієнко В.Я. Бухгалтерський облік у виробничих та агро-сервісних кооперативах / В.Я. Плаксієнко. – К.: ЦУЛ, 2014. – 464 с.
5. Бухгалтерський облік: загальна теорія: [навч. посіб.] / [Ю.С. Серпенінова, С.М. Гольцова, І.О. Макаренко]; за заг. ред. Ю.С. Серпенінової. – Суми: Університетська книга, 2015. – 336 с.